

LO CATALANISTA

Setmanari defensor dels interessos morals y materials de Catalunya

La correspondencia al Director.—Los originals no's tornan

DIRECCIÓ, REDACCIÓ Y ADMINISTRACIÓ
Carrer de Capmany, número 18
SABADELL

PREUS DE SUSCRIPCIÓ
Sabadell 2 rals al mes.
Fora 8 » trimestre
Un número sol. 1 »
Anuncis á preus convencionals.

OBRAS CAPDALTS DE LA LITERATURA CATALANA

JESÚS INFANT
NAZARETH
PER

Jascinto Verdaguer, Pbre.

Forma un volúm de 98 planas

Preu: UNA pesseta

NIOBE
NOVELA CATALANA
PER
JOSEPH PIN Y SOLER

Nova producció del reputat autor de *La Família dels Garrigas y Jaume*, que forma un volúm de 412 planas, impresa en excelent paper ab caracters elzeverians.

Preu: 4 pessetas

Aquestas duas obras se poden comprar en totas las principals llibrerias de Barcelona.
En aquesta ciutat se pot fer l' encàrrech al Centre de Suscripcions de Llorens Lladó, Sant Pau, n.º 4, y en la Imprempta d' aquest periódich, Capmany, n.º 18.

VÍCTOR IRANZO Y SIMÓN

Fa algun temps que la dalla de la mort se mostra implacable contra 'ls bons patricis.

A Catalunya, després del inolvidable Briz, nos ha pres lo jove advocat ple d'esperansas, Borrell y Soler.

A Valencia, després del incomparable Querol, li ha robat la vida del dolcíssim poeta Iranzo.

Don Víctor Iranzo era home d' un cor tan delicat y de tan purs afectes, que 's conquistava totseguít las simpatías de quants tenían la sort de tractarlo.

En nostra ciutat hi era molt conegut y en ella hi deixa verdaders

amichs que difícilment se consolarán de sa pérdua. Sabadell, estimantlo molt com á literat, l'estimava mes com á home, puig ab ell ha mantingut estretas relacions com á comerciant honradíssim, del qual no se 'n pot dir mes que be. Son tracte era carinyós y sa paraula valia mes que una lletra comercial. Cada temporada solia venir aquí á fer sas compres, y cada temporada hi deixava entre nosaltres mes grata impressió. Ara ja no 'ns visitarà maymés...

Com á poeta, era un dels millors que han escrit en valenciá, fent-se notable per algunas composicions que podrian dur ab justicia las firmas del eminent Llorente ó del malaguanyat Querol. Baix aquest concepte, també Sabadell lo coneixia: en lo segon Certámen literari del *Ateneo Sabadellés* hi guanyá un valió premi, ofert pel Col·legi de P. P. Escolapis, ab sa preciosa composició *Ben vinguts sián*, que fou molt celebrada pels sabadellenchs.

Com á patrici, no cal dir qui era l'Iranzo: estimava á Aragó ab deliri, porque era sa terra nadiua; á Valencia, porque era 'l lloch de sa residencia, 'l de sos afectes públichs y privats y 'l de sos interesos; y á Catalunya, porque son carácter noble, franch y actiu s'avenia extraordinariament ab lo de nostra terra, en la qual hi fou rebut sempre ab carinyosa acullida. Estimant aixís á Aragó, Valencia y Catalunya (las tres components de la antigua Corona d'Aragó), no cal dir quinas havían de ser sas ideas y sas aspiracions: declaradament regionalistas.

Tal fou lo patrici que hem perdut; tal era don Víctor Iranzo y Simón. Descansi en pau, que bé ho mereixen sas excepcionals virtuts cívicas.

LO CATALANISTA diposita sobre sa tomba aquest modest recort, al qual de segur s'hi adhireixen ab just sentiment desde 'l fons de son cor tants y tan bon amichs com en Sabadell hi tenia l'il·lustre finat.

*
* *

Ara, pera que 's vegi lo grant dol que ha causat en Valencia la mort del senyor Iranzo, traduhim á continuació 'l següent sentit article que ha dedicat á sa memoria l'important diari d'aquella ciutat, *Las Provincias*. Diu aixís:

«¡Vicents Querol ahir! ¡Avuy Víctor Iranzo! Pera las lletras valencianas ¡quina desdita! Pera sos bons amichs. ¡quin dolor! Hi ha que acatar

los designis de la Providencia, pero es dur conformarse ab que, d' aqueixa manera, se 'n vagin mes prompte los millors.

Tres mesos justos han passat entre la mort dels dos inspirats y estimats poetas. Quan morí l' insigne Querol en la masia de son amich Aguirre, lo pobre Iranzo, que estava en Bétera buscant alivi á son mal incurable, fou lo primer que acudí á resar sobre 'l cadávre del autor de las *Rimas*. Com á piadós homenatge, se tragué una agulla de corbata, que portava sempre, representant lo símbol gloriós del Rat-Penat, y li va posar al pit. Pensá, sens dubte, que prompte se reunirían en altra vida, puig coneixia son estat, y en efecte, als tres mesos los reuneix la mort.

Los dos comprenian la poesia del mateix modo: com una aspiració nobilíssima, idealisadora y sagrada del esperit humá. Los dos tenían tan hermosa l' ánima com clara la inteligencia. La bondat de son cor se traslluhia en totas sas obras: lo mateix en sos versos que en sas accions. Per aixó sa pérdua es y será doblement plorada.

La mort de Querol fou llamp pera tots. Aquell cop imprevisit produhi esglay en los amichs y admiradors del gran poeta. La mort de Iranzo ha sigut molt diferenta. Era una desgracia prevista. Fa set anys que minava la tisis sa naturalcosa. L' animós malalt se defensava valentment; pero anava perdent forsas. En sa cara gròga y sa respiració fatigosa, llegiam la pérdua de las esperansas. Aquest hivern, al regressar de Bétera, ahont hi passava llargas temporadas, senti agravarse sa dolencia. Conegué que s' atansava son fi: ab serenitat admirable prepará pera 'l tremendo tránzít tots sos negocis, comensant per lo negoci del ánima, y 's deixá caure en lo llit, rendit á la malaltia.

Ha mort quan encara no havia cumplert cuaranta anys. Nasqué lo 6 de Mars de 1850 en Fortanete, poble de la provincia de Teruel. ¡Cás estrany! Aquest poeta, tan valenciá en sos versos, tan entussiasta glorificador de Valencia, no era valenciá de naixement. Sa estirpe era aragonesa. Fou metje son pare. De Fortanete passá á Mora de Rubielos. Allí rebé sa primera instrucció lo jove Victor. Als dotze anys vingué á Valencia: l' enviavan sos pares á servir en una botiga pera que aprenguéss lo comers.

Com calá la flamarada poética en la pensa d' aquell humil y desconegut botiguer, ell mateix nos ho ha contat en lo curt pero interessant article que, á nostra instancia, escrigué pera 'l *Almanaque* d' aquest any. No aném avuy á fer sa biografia literaria: sols trassarém sos principals rasgos.

Com era natural, sos primers ensajos foren en llengua castellana: aïllat, sense relacions ab los círculs literaris, en lo descans de sa pesada feyna de dependent de comers, compongué á solas molts versos, y doná á la estampa en 1872 los que li semblaren millors, ab lo títul de: *Flores sin aroma*.

Aquell llibre era la revelació d' un poeta, pero d' un poeta que no havia trobat encara son camí. Lo trobá alguns anys després, quan ab la creació del «Rat-Penat». rebé vigorós impuls lo renaixement valenciá. Lo númen de Iranzo estengué 'l vol, quan empleá, d' una manera incorrecta al principi, pero inspiradament poética, una llengua que no era la de sa infantesa. Fenómeno es aquest, que sempre 'ns ha cridat la atenció.

Molt prompte figurá Iranzo entre 'ls millors poetas del Rat-Penat. En

los primers Jochs Florals guanyá dos accésits; en los segons, dos premis, y en los successius molts altres. Entre las poesías llorejadas recordém *La Musa del Comerç*, *La dona valenciana*, *Lo darrer jorn de Sagunt*, *Lo carrer de Gracia*, *Als socis fundadors de las Escolas de Artesans*, etc. L'any que conquistá la flor natural, feu reyna de la festa á la senyoreta donya Casilda Amorós: la elecció no pogué esser més acertada. Entre las sevas poesías més hermosas, deuen citar-se las que dedicá á totas las reynas dels Jochs Florals del Rat-Penat.

Compartía Iranzo lo cult entussiasista de la poesia ab l'honrat é incansable treball de la seva professió y l'amor de la familia que 's creá en Valencia. Adquirí la propietat de la acreditada botiga de teixits del carrer dels Drets, en la que havia entrat com á dependent, y 's casá en 1876 ab la senyoreta donya Francisca Lopez Guíllém, exemplar esposa y mare de familia, que ha fet la felicitat de la seva llar amargada, tan estimada pera éll, y en la qual deixá tres fillas, la més gran d'onze anys, y un fill de poch mesos. S'interessava també 'l zelós é intelligent comerciant de la classe á que perteneixia, y tingué molta part en la fundació del «Ateneo Mercantil», á qual corporació ha prestat molts bons serveys.

Satisfetas las sevas modestas aspiracions, estimadíssim de tots los que 'l voltavan, aplaudits cada dia ab major entussiasme y ab major justicia sos hermosos versos, Víctor Iranzo podia considerarse felís, pero com ningú ha de serho en aquesta vall de llágrimas, una traydora malaltia vingué á destruir las sevas falagueras esperansas. Anima tan bona y tan cristiana com la de nostre poeta, nó podia tenir tan terrible contrarietat. S'abrassá resignat á la creu que Deu li enviava.

Era un exemple consolador, en mitj de sa tristesa, lo d'aquest malalt tan conformat, disposantho tot, ab la major dolura, pera després de sa mort, y entreveient las bellesas supremas d'un mon superior. Fins als últims moments conservá l'amor á la poesia. Agonitzant ja, dictava aquesta sentida composició:

«LA GERMANA DE LA CARITAT

Tot caritat es son cor;
Sos ulls divinal amor,
Y ses paraules tendresa.
Sembla en bondat y en puresa
A la Mare del Senyor.

Quant acobardat y trist,
Ab lo mal yo me contrist,
Y ella ab fé de assí me arranca,
¡Cóm se sembla á lo Sant Crist,
Que du baix la toca blanca!

En los últims moments de sa vida tingué 'l consol de que l'assistís son únich germá, peritíssim metje y catedràtic de la Universitat de Zaragoza, que ha vingut pera recullir son darrer suspir, en unió ab la esposa. los fills y 'ls restants parents y familiars del estimat malalt. ¡Deu premihi en lo cel sas virtuts! Y horém sa memoria los que sabém quan valia com á poeta inspiradíssim, com á patrici celós y desinteressat, com á espós y pare exemplar, com amich irreemplassable.»

LA INDUSTRIA DE SABADELL

SEGONS «LA ILUSTRACIÓ CATALANA»

Reanudant la tasca de son darrer article, ne publica un altre lo senyor García del Real en lo darrer número de *La Ilustració*.

Y en éll s' explica aixís:

Vaig continuar ma excursió per las fàbricas saludant al senyor *Molins*, actual president del Gremi, y quals gèneros son tan coneguts com celebrats; entrí tot seguit á la de *D. Joseph Massagué y Creus*, que es també de las principals, y en ella m' hi cridaren singularment la atenció unas pessas de calitat molt superior per la riquesa de la llana y la finura y resistencia del teixit, demostrant ab ellas lo senyor Massagué y Creus, sas especials aptituts pera la fabricació.

En la de *D. Joan Folch*, fabricant molt conegut y actiu, que comensant modestament ha arribat á figurar entre 'ls més renomenats de sa classe, vaig admirarhi una varietat en novetats molt notable, tant en los gèneros superiors com en los més usuals, pera Espanya y América.

Vaig admirar igualment los panyos y novetats de la antiga y acreditada casa *Gorina y Griera*, á tot arreu molt coneguda, y tot seguit vaig delectarme examinant lo rich mostruari dels *Fills de M. Planas*, que fabrican panyos y novetats pera pantalons, sent també dels més antichs y acreditats de Sabadell.

En gèneros pera pantalons y trajos s'hi distingeix també la casa *M. Garí-Montllor-Ribot*, que ha acreditat moltas vegadas son gust y sa competencia. Després vaig visitar la fàbrica de tapabocas, mocadors y altres articles de senyor y senyora, de *D. Joseph Valls*, casa que ja conexia ventatjosament per lo que 'ls magatzemistas ne diuhen alta novetat en los gèneros, y tot seguit, tornant cap á la Rambla, vaig passar una agradable estona en la acreditada casa de *Feliu Plá*, de panyos y novetats. Lo senyor Plá 's distingeix especialment per la varietat y elegancia de sas classes de preu mitx, dels que 'n té extraordinaria demanadissa.

Inmediatament vaig anar á veure lo tint d' estám en lo reputat establiment especial dels *Senyors Amade y Companyia*. Las operacions pera obtenirlo son dignas d' atenció. Los senyors Amade y Companyia efectuan lo tint del estam pentinat en bobinas de llana en floca, en madeixas y pessas. Pera tot aixó comptan ab elements que representan un avens molt notable; figurant entre ells una caldera multitubular de 150 cavalls, construhida en los tallers de la Maquinista Terrestre y Marítima. Divideixen son treball en tres seccions: la primera comprén lo tint del estam en bobinas y madeixas, la segona 'l de la llana en floca, y la tercera 'l de las pessas. Entre sos aparells més notables hi vegí un hidro-extractor y duas máquinas de sistema privilegiat, que donan un resultat molt bo pera tenyir mecánicament en bobina. A la nit lo establiment dels senyors Amade y Companyia ofereix bonich aspecte per trobarse totas sas seccions espléndidament iluminadas ab llumeléctrica.

Després tinguí ocasió de trobarne en una casa molt coneguda dels fabricants per son crédit en las primeras materias pera la industria llanera. Me refereixo á la dels *Senyors Bigorra y Brullet* que 's distingexen especialment per sas llanas regeneradas.

En la Rambla, á casa de *D. Pere Crehueras*, un dels fabricants més considerats de Sabadell, y que, entre los notables gèneros que elabora, brilla principalment per sas novetats de gust inglés, parlárem sobre costums ab sa amable familia y de la constitució de las associacions obreras.

—Ja ha vist vosté lo bé que hi viuhen los obrers aquí á Sabadell,—me deya 'l senyor Crehueras.—Molts d' ells guanyan lo que ja pendrían tenirho á bon segur molts senyorets de las grans ciutats pera que 'ls lluhís més la levita; viuhen en casas espayosas é higiénicas, la major part d' ellas ab jardí, y al cap d' uns quants anys poden tenir estalviada una cantitat suficient pera fer cara á qualsevulla con-

trarietat de la vida. Aixís se veu molt sovint que 's fassan propietaris, comprant la seva caseta.

—A més,—vaig afegir jo—de que, segons crech, disfrutan dels beneficis de ben organitzadas associacions cooperativas.

—Aixís es. N' hi há una que nasqué del *Centre federal* y que no tan sols á sos socis los hi ven més barato tot lo que gastan pera menjar, beure y fer foch, sino que reparteix á prorata entre ells lo 10 per cent del import de las vendas.

—Aixó es assombrós y envejable,—vaig dir,—y únicament es explicable per las reconegudas virtut y eficacia del esperit d' associació.

* * *

Com no podia menos de ser, un dels establiments que ha cridat més l' atenció del senyor García del Real es lo *Banch de Sabadell*. Vé-gis quin altíssim concepte ne té format:

Parém per una estona nostra ressenya d' industria pera dedicar un recort al *Banch de Sabadell*, que, criat ab la sava de la producció sabadellenca y per l' es-fors exclusiu de sos representants, desde 'l capitalista fins al obrer, sens cap inge-rencia de fóra, sens cap especulació bursátil y prescindint per complert de las contingencias de la cotisació que tan influheixen en la accidentada existencia d' altres establiments bancaris, ve á ser un dels puntals més fermes d' aquest cen-tre industrial, actuant ensemps com á agent de crédito y de cambi y com á veri-table empresa mercantil.

Tinch á la vista la memoria llegida en la Junta general del 17 de Febrer de 1889, que correspon al séptim exercici social, y d' aquest ne resulta lo següent resúmen total en concepte d' entradas y sortidas:

Caixa.	25.382,996'23 pessetas.
Comptes corrents.	26.333,361'69 »
Efectes de giro	39.182,259'78 »
Llanas	4.358,405'68 »
Imposicions.	2.302,223'02 »

Aquets números tenen una eloqüencia extraordinaria, tractantse d' un *Banch* que, fundat en las condicions anotadas, no té més que vuyt anys d' existencia.

«Mentrestant sa marxa segueix próspera y floreixent—diu D. Andal Viver en un notable article que publicá *La Ilustración Sabadellense*—aixamplant sa es-fera d' acció y adquirint cada día novas y valiosas relacions ab notoria ventatja pera aquesta localitat, que en ella refluheix naturalment l' augment de riquesa de terminada per l' augment de circulació.

Tot just nascuda la societat, ja ha arrelat ben fondo en nostra patria, esca-pantse intacta de la espantosa crisis que ha enfonzat tantas altrás societats de crédito, y posant aixís en ridícul á las malastrugas profecías que la idea de la crea-ció de nostre *Banch* inspirá á algunas rudimentarias inteligencias.»

L' hermós edifici que 'l *Banch* ocupa, propietat del Gremi de Fabricants, fou construhit baix los planos y direcció del distingit enginyer industrial D. Arcís Nunell. En un de nostres números passats ja'n publicárem un bonich dibuix cal-cat sobre un croquis del reputat pintor sabadellench D. Ramon Quer.

Després de lo qual escriu l' articulista 'l següent párrafo que re-produhim ab gust per referirse á un dels nostres més distingits com-pansys en la premsa local:

Y ja que hem citat lo nom de nostre respectable company D. Andal Viver, tenedor de llibres del Banch de Sabadell, just es fer menció també de son important llibre «*El Banco de España, considerat en sí mateix y en sas relacions ab l'Estat y la circulació monetaria del país*», obra interessantíssima, en que 'l senyor Viver se fa conèixer com á fondo coneixedor de la materia y com á expertíssim explorador dels laberintes de la administració y dels problemas de la Banca.

Finalment, acaba sa ressenya 'l senyor García del Real dedicant encomiásticas frasses al nostre *Centre Catalá*, que ab tanta constancia y energia vetlla pels interessos del Principat.

En son local—diu l' articulista—vaig saludar lo sagrat penó en que hi campejan las barras catalanas, magníficament brodat, grácias al patriótic entussiasme de las hermosas noyas de Sabadell, y vaig descobrirme devant del retrato d' en *Jofre 'l Pelós*, quadro al oli de admirable propietat en la cara, en lo trajo y en la posa.

A n' aquesta admirable obra de nostre distingit company D. Joan Figueras, li dedica 'l senyor García del Real molt entussiasas alabansas.

Se coneix que 'l cronista de *La Ilustració Catalana* es tan admirador de las arts com de la industria de Sabadell.

SECCIÓ POLÍTICA

Continúa en l' ordre del dia l' assumpto anglo-portugués.

Que es com si diguessim, continúan los *patrioteros* espanyols fent odas á la *Unitat ibérica*.

Pero es com si lladressin á la lluna.

Un diari madrileny *El Día* publica una carta de Lisboa, queixantse del esperit anti-castellá que per allí 's respira. En termes—diu—que á un orador dels que per aquí son mes populars, lo senyor Nuñez, li he sentit á dir que *pera realisar la Unió ibérica, fora precis que tornessim als temps anteriors als Reys Catòlics; puig sols podria pensar en ferla una Espanya dividida en Castilla, Aragón, Catalunya, Galicia, etc. etc.*

No cal dir que 'l corresponsal d' *El Día* treu foch pels caixals contra tals teorias.

Y no pensa que son las que sustentan la majoria dels catalans, vascongats, gallegos, y demés espanyols que han suferit massa la imposició castellana.

Lo qual vol dir que s' acosta 'l dia de son triomf.

Un altre dels que han intentat fer calendaris sobre la *Unió ibérica* es lo diputat senyor Labra, en lo Congrés.

Y si algun dubte quedés sobre la probabilitat de tal famosa *Unió*, no cal mes que llegir un article d' un periódich de Lisboa, 'l *Século*, referintse al discurs del senyor Labra.

«Avuy devém dir al il·lustrat diputat espanyol que la *Unió ibérica* no te partidaris á Portugal: que tenim coral simpatia per Espanya: que devém unirnos en aliansa ofensiva y defensiva, y que 'ns alegraria ajudar á Espanya, á reconquistar Gibraltar, pero que nostre sentiment es *de nació pera nació*, sense la idea de la unificació ibérica, *sense confusió*».

d' autonomias, essent necessari que nostres vehins sápigán que cada vegada nos sentim mes portugueses y que 'l sentiment de la pátria, es cada vegada mes profon en nosaltres.,
 ¿Ho ha entés lo senyor Labra?

¡Y pensar que aixís parlarian los catalans si en la guerra de nostras llibertats, en lloch de ser vensuts, haguessin eixit vencedors!

Perque cap y á la fi nos assisteixen á nosaltres idéntichs drets que á Portugal pera volguer la nostra Autonomia.

..

Dos paraulas mes sobre la qüestió portuguesa.

Lo gefe dels lliberals inglesos Mr. Gladstone ha pronunciat en Chester un eloqüent discurs en favor de Portugal.

No 's podia esperar menos del il·lustre defensor de la autonomia d' Irlanda.

Llegim en un periódich que l' important balneari de la Espluga del Francolí ha sigut adquirít en cent mil pessetas per don Pere A. Torres, secretari del Govern de la Isla de Cuba.

Y afegeix: *sembla que la expressada suma ha arribat ja de l' Habana.*

¡...!

En Castelar va fixant cada dia mes sas tendencias de *benevolencia* á la monarquia.

Últimament se diu que ha enviat una carta á un alt dignatari del Palau Real pera que li trasmeti á donya María Cristina sa satisfacció pel restabliment del seu fill, del qual insinúa que *es rey duas vegadas: per herencia y per designis de la Providencia.*

També 's parla de que pera quan s' hagi aprobat lo sufragi universal, lo senyor Castelar opina que 's deu fer un Govern d' eleccions, en lo qual intervinguin desde 'ls conservadors als... *possibilistas.*

Tot aixó ni val la pena de comentarse.

Perque ¿quí pot duptar de la conseqüencia de 'n Castelar?

Ja se sab que ell sempre ha sigut partidari del sistema de evolució; y desde la república federal á una monarquia conservadora, encara li falta algun pas.

Pero la marxa está ja indicada.

Un párrafo de *La Veu del Montserrat*:

"Tothom diu y sent á dir que á las esferas gubernamentals hi arriba, no 'l patriotisme y la capacitat, sino la fam y la corrupció; tothom veu cada dia la administració mes corrompuda, las lleys mes despreciadas, la producció mes aclaparada, lo comers mes dificultat, la ensenyansa mes rebaixada, los interessos mes decayguts, la propietat nacional mes per terra..... pero, al sentirho, al parlarne, al palparho, cada hui fa com qui no hi te res que veure, com si parlessen de la casa del costat.,

Veliaquí magistralment descrit en una sola pinzellada 'l tristíssim estat en que 'ns trobem.

Tots sabem que tenim lo rebost ple de ratas... y no 'ns sabem estar de confiar sempre nostre menjar al mateix rebost.

De manera que hem de guanyar pá per nosaltres y per las ratas.

Fins que la gana 'ns apreti... y allavors vindrá la de Deu es Cristo.

Fem nostres las següents noticia y comentari de nostre autorisat colega *La Renaixensa*:

"En un telégrama de Atenas veyém que 'l govern turch ha prohibit l'empleo de la llengua grega en los tribunals de Janina, capital del Epiro. L'idioma grech es l'únic que 's parla en tota aquesta província y desde temps immemorial los tribunals no n' usavan d'altre. Los mateixos mussulmans del Epiro no coneixen altre idioma y 'l koran es recitat en grech per los muftés. Per lo tant, no cal dir lo trasbals que la disposició del govern turch ha ocasionat y 'l disgust que regna per tot arreu. Lo cos d'advocats y la població en massa han protestat de la disposició y han dirigit una petició al sultá pera demanar la derogació del decret aludit.

Ja ho veuenh nostres lectors. Fins avuy no ha abolit lo govern del sultá de Turquia l'ús del idioma del pahís en la província de Epiro. En la civilisada Espanya, en una nació culta, fa molts dotzenas d'anys que 'ls jutjes usen en los tribunals un idioma que no entenen ni 'ls gallegos, ni 'ls bascongats ni molt menos los catalans, mallorquins y valencians correntse molt perill d'enviar al pal ó á presidi á algun acusat que no enten prou be las preguntas que se li fan y que en sas respostas ell mateix se condempna sense saber lo que diu: Durant molts dotzenas d'anys, donchs, han sigut mes sortosos los súbdits del sultá turch que 'ls dels reys que s'han succehit en nostra nació y, fins vergonya dona 'l dirho, mes, sortosos que 'ls que en la época de la República tingueren que entendres ab los jutjats.

Lo que farà 'l sultá de Constantinopla no ho sabém; pero es possible que 'ls seus vassalls trobin justícia. Ara si en lloch de dependir d'un rey moro dependissen d'un govern constitucional espanyol ó d'una república com las que predican per las Corts del Regne, allavors si que podríam assegurar, sense por d'equivocarnos, que las protestas de tot lo pahís no lograrian altre resultat que 'l mes despreciatiu silenci."

LO DRET CATALÁ EN PERILL

Es ben trist. Catalunya no pot reposar un moment si vol seguir essent catalana, puig fa temps van desapareixent un darrera l'altre tots los elements propis que caracterisavan la personalitat de Catalunya. Lo primer que varem pérdrer va ésser nostre Dret polítich, l'últim que 'ns volen pérdrer es nostre Dret civil. Una verdadera lluyta sostingué Catalunya l'any passat pera defensarlo contra 'l Códich castellá, y com sempre 'ls resultats de la mateixa no varen ésser del tot satisfactoris, puig una bona pila d'institucions jurídicas propias de nostra patria han quedat del tot adulteradas; mes la lluyta no ha acabat encara: l'últim combat que resoldrá l'éxit á la mateixa ha de ésser lo que sostinguém al tractarse de la publicació dels *Apéndices* al Códich civil.

En ells indubtablement se farà tot lo possible pera que desapareixin multitud d'institucions jurídicas catalanas, avuy encara existents; y si aquestos *Apéndices* los fan personas desconexedoras de nostre Dret y de nostras costums y á las quals res importi la desaparició del mateix, no será estrany que la legislació catalana quedi reduhida á un petit número de reglas que més s'apartin de las de Castella per sa forma que per son fondo. Aixó es lo que nosaltres hem d'evitar. Mes ¿cóm ferho? Impedir la publicació dels dits *Apéndices* es cosa inútil, puig lo govern central no voldria oposarse obertament á

lo disposat per l' article 7.^é de la *Lley de Bases* de 11 de Maig de 1888; y més encara potser no fora tampoch convenient, perque la formació, nó d' uns *Apéndices*, més sí d' un cos legal que determini quínes son las institucions jurídicas catalanas que 'ls tribunals de justicia deuen respectar en sas sentencias, es cosa necessaria pera l' existencia mateixa del Dret catalá. Aquest se trova avuy día en tal estat de confusió, que gens costa á qualsevulga advocat, registrador ó notari, provocar una sentència del Tribunal Suprém de Justicia ó una resolució de la Direcció del Registre de la Propietat y del Notariat, que vinga á contradir lo disposat per nostras lleys, creant jurisprudencia contraria á nostra legislació, la qual si bé de dret no queda derogada per aquella, vé á quedarho de fet. Aixó ha succehit ja ab moltes materias, com per exemple, la relativa á la capacitat jurídica que tenia abans en Catalunya la dona casada pera obligarse á contractar sobre bens parafernals sense llicencia del marit, capacitat que per la oposició d' un registrador aquélla vá pérdrer en part. Es necessari, donchs, y hem de desitjarho, que nostre Dret quedi clarament determinat y fixat, pera que aixís no 'ns lo puguin regatejar cada día.

Mes si hem d' aspirar á que nostre Dret quedi determinat y concret en un cos legal, hem de voler també que en ell s' hi trobi contingut en tota se integritat; de manera que nostra benvolguda legislació res hagi perdut de lo que li era propi, y aixó ben segur no 's logrará si la formació dels *Apéndices* te lloch á Madrid. Deuríam, donchs, fer tot lo possible pera que dita operació no 's portés á cap en la que pretén ésser lo cervell d' Espanya y sí en cada una de las Regions que tenen Dret propi, y per lo mateix á Catalunya en la part que 's refereix al Códich catalá. D' aquesta consideració 's deduheix que potser es contraria á la previsió la conducta que Catalunya segueix ara. ¿Es que espera á queixarlos y protestar contra 'ls *Apéndices* pera quan lo Govern los presenti ja fets á las Corts? Si tal pensa, es inútil tota protesta perque llavors ja no hi serém á temps y succehirá com ab lo Códich civil, en lo qual després de moltes protestas y peticions cambiarán las lletras d' algun article per altrás que vulgan dir lo mateix, y després nos demanarán las gracias pel gran favor que suposarán havernos fet. No hem de consentir arribi tal cas, y per lo mateix fora tal volta convenient nos preparessim desde ara á evitar lo mal que pot fernos la publicació dels *Apéndices* per lo Govern. ¿No podrían ja desde ara las corporacions oficials y jurídicas, moventse dins del terreny que consideren menos compromés, dirigirse als alts poders del Estat sollicitant la justa solució de que 'l Códich catalá 's fassi á Catalunya? ¿No podrían trevallar ja desde ara en lo mateix sentit las Academias de Jurisprudencia de Barcelona y una

comissió de juriconsults catalans formada pels representants de tots los Col·legis d'advocats de nostra patria? ¿Y tal petició, no podria anar acompanyada de multitud de protestas y manifestacions d'adhessió á la mateixa de las societats patrióticas y populars que acabarien de donarli forsa y la farien més respectable als ulls del Govern?

A nosaltres, que hem fet las anteriors preguntas, no 'ns toca resóldrerlas, puig no tenim autoritat pera ferho; y hem complert ja nostre deber al donar un crit d'alarma, fill de la tristor que sentím al pensar en la facilitat ab que acabarem de pérdrer nostre Dret sino 'ns doném molta pressa á defensarlo. Aixís y tot es tan difícil poguerlo salvar!

FRANCESCH MORAGAS Y BARRET.

LA XIXONENCA

Los ulls son negres, fresca sa boca
com la rosada que cau del Cel;
pareix qu'ensucra tot lo que toca,
y es dolsa, dolsa, mes que la soca
melada y rica del canyamel.

Alta y garrida, sa negra trena
sols de mirarla lleva un pesar
si cau llustrosa per l'ampla esquena,
y sembla fada, déesa ó sirena
quí al trench del alba surt de la mar.

No vé del aygua, vé de les hortes,
ahont creix la vinya y l'admetller:
vé de les terres hont naixen fortes
aquelles rasses enjamay mortes,
del invencible Jaume primer.

Vé de les terres hont les fadrines
tenen los llábis de dols encís;
les galtes plenes de roses fines,

d'aquelles roses alicantines
que son la enveja del paradís.

Pera curarme la melanjía
que com la corca me vá migrant,
jab quina folla, folla alegría,
l'hi veig estendre sa mercancia,
may tan menjiva com son semblant!

¡Cóm me convidan ses mans nevades
á que li compre dolsos, confits,
torrons y admetlles apinyonades;
jamay tan dolsos com ses mirades,
que á vells y jovens causan eufits!

Eufits que duren tota la vida
y que no 'ls cura ningun doctor;
sols 'ls curara tot de seguida
la xixonenca blanca y garrida
qu'en nits de fira mos roba 'l cor.

Víctor IRANZO y SIMÓN.

Vegis ab quant bella forma retreu 'l conegut escriptor catalanista don N. Verdager y Callis, un nou aspecte, poch conegut, de la manera de ser del malaguanyat tenor navarro, don Juliá Gayarre.

Quan l'any passat, l'Orfeo de Bilbao guanyá lo primer premi en lo Certámen de la Exposició, pera celebrar son triomf, los vascongats y navarros residents á Barcelona 'ls hi donaren un espléndit banquet en lo Restaurant de la Exposició.

En Gayarre s'esqueya á Barcelona, y, com á bon navarro, volgué pèndrer part en l'obsequi que á sos patricis vencedors se feya. Assistí, donchs, al ápat, y, per aclamació general, ne fou nombrat president.

Com las relacions dels catalanistas ab los individuos del Orfeo s'havían fet íntimas, alguns sócis de la *Lliga de Catalunya* hi foren convidats. Jo vaig ser un dels que hi assistiren.

Al destaparse 'l *champagne*, comensaren los brindis. L'un després del altre, varis se-

nyors expressaren lo seu entussiasme pel triomf de sos compatricis. Després s'aixecà un jove, en Lázaro Galdiano, que es ara 'l Director de la revista *La España Moderna*. No 's contentà aquest, com los que li havian precedit, ab donar incensadas als orfeonistas, sino que, comprenent tal vegada que altrás cosas esperavan los cors dels distingits germans seus de pàtria á qui festejavan, ab accent commogut y paraulas eloqüents y fogosas, dirigí una salutació á la pàtria de son cor y del cor de tots los presents, y 'ls furs venerables y cada día mes estimats d'aquesta pàtria. Verdaderament havia tocat la fibra. Tots los presents l'enrotllaren, y, al sentir la paraula *furs*, com si fos una evocació, las mans batián, y primer l'entussiasme y després lo deliri, se n' emportava 'l cor de tots. Jo m' estava aprop de 'n Gayarre, y ho vaig ben sentir.—*¡Bravo, Lázaro, bravo, vivan para siempre nuestros fueros venerandos!*—y picava de mans y cridava, foll d'entussiasme.

Quan acabá en Lázaro Galdiano, tothom demanà 'l brindis de 'n Gayarre. No 's feu pregar molt. Arreplegá la boina d'un company, se la posá al cap; s'enfilá á dalt d'una cadira, y, exaltat encara per la emoció y l'entussiasme que acabava de sentir, llensá al ayre las arrebatadoras notas del himne sagrat dels fueristas, *Gernica-ko arbola*.

Jo l'havia ohit cantar altrás vegadas, pero fins aquell vespre no havia sentit á 'n Gayarre.

Les altrás vegadas sentia les dolçuras de sa veu celestial; aquell día vaig tenir la sort de sentir cantar aquella veu al compás d'una ánima abrusada d'amor y d'entussiasme per lo que deya. Los altres días li havia sentit cantar lo que sabia; aquell, lo que sentia ab tot lo foch de la passió. Encara 'm sembla que 'l veig y 'l sento: Roig, acalorat, los ulls espurnejants, la veu xardoresa, dihent ab tota l'ánima:

“¡Arbre sagrat de la pàtria! no morirás, ¡t'ho jurém!”

NOVAS

Aquesta tarde, á las dugas en punt, deu tenir lloch en lo local del *Foment Mercantil Industrial y Agrícola* la primera de las conferencias que sobre agricultura práctica deu donar l'il·lustrat Director de *L' Art del Pagés*, don Francisco X. Tobella, dedicada al *Gremi d'Agricultors*.

L'acte será públich.

Lo digníssim corresponsal de nostre colega *La Renaixensa* á Milan, conegut en lo mon del art baix son triple aspecte de pintor, de cantant y d'escriptor, D. Francisco Casanovas, acaba de pérdrer á sa benvolguda mare, que esperava ab ánsia sa tornada á Catalunya.

Rebi 'l senyor Casanovas nostra més coral adhessió al sentiment que experimentarà son cor quan rebi tan cruel noticia.

Ha sigut declarat cessant del càrréch de jefe de la presó d'aquesta ciutat don Francesch Joan, havent sigut nombrat pera substituhirlo don Francisco Romero.

Ab motiu de las cartas que trobá 'l senyor Elías de Molins temps endarrera, en las quals se probava que en la época de Carles IV lo metje Salvá havia verificat ab bon éxit

una sèrie d'ensaigs pera resoldre 'l problema de la navegació submarina, s'ha suscitats una gravíssima polèmica en Sevilla que te trassas d'acabar malament.

Un fanàtic de Peral califica ditas cartas de *apócrifas*, y un metje prongué la defensa de sa autenticitat; sembla que entre 'ls dos hi há un desafiament pendent.

Per de prompte s'han demanat á Barcelona varios documents comprovants de la biografia d'en Salvá.

Se coneix que aquestos andalusos se creuen ja avuy dia que abans de Peral, no ha existit ningú al mon.

Pero ¿y en Monturiol?

L'últim número de *La España Regional* publica un treball molt curiós, degut á la ploma de don Francisco X. Prats, sobre *La lley del Jurat y l'ús de las llenguas regionals devant los Tribunals de Justicia*.

També publica altres articles de entusiastas regionalistas gallegos.

Y ademés un estudi crítich de don F. Rahola sobre 'l celebrat folletó de nostre estimat compatriota don Eudalt Viver, titulat *El Banco de España*. A propòsit d'aquest llibre, escriu lo següent párrafo 'l senyor Rahola:

Altra fora la situació del Banch si obrés independentment del país, si no hagués mort la iniciativa privada y la independència econòmica regional. Lo Banch d'Espanya es el monopoli, la centralisació, l'absolutisme econòmic; ha volgut aixecarse sol, destruint quantas institucions funcionaven en lo restant d'Espanya, ab llarchs anys de vida, plenas de crèdit y ab facultat d'emissió. Apoyat en irritant privilegi ha destruhit aquells Banchs, manifestació de la empresa y del crèdit regionals, ha pres lo dret de emissió á Banchs tan respectats com lo de Barcelona, quals billets circulavan sense obstacles per tota Espanya. Un partit lliberal (sembla mentida!) fou lo qui destruhí la llibertat bancària fins á las horas respectada. Ara ja tenim un Banch únic; las institucions regionals van desapareixent: abiat veurém pesar sobre Espanya la uniformitat de la miseria y del descrèdit.

Recomaném aquestas sentidas frasses als homes pensadors pera que vegin si tenim ó nó 'ls catalanistas la rahó més innegable quan proclamém com *únic* sistema salvador d'Espanya lo regionalista, ó sia l'*únic* que pot evitar contrarietats é injusticias tan odiosas com la que refereix en las anteriors ratillas lo senyor Rahola.

En la important ciutat de Valls s'hi están fent treballs pera la constitució d'un Centre Catalanista, creyentse no tardará molts días en convertirse en realitat lo que avuy está sols en projecte.

La idea sembla que conta ab entusiastas patrocinadors y ab l'apoyo de personas valiosas.

Molt nos plaurá veure realisada per los vallenses tan patriòtica idea, y per de prompte oferim á sos patrocinadors nostre mes incondicional apoyo.

En la primera representació de *Glú Ugonotti*, ha obtingut un verdader triomf á Mahó, nostre particular amic y entusiasta catalanista, lo barítono don Pere Ventura.

Nos plau consignarho aixís.

De *La Gaceta española*, de Londres:

"Cridém l'atenció del Comerç sobre certas casas de Londres, que ab noms falsos remetent circulars, fan demandas y estafan á varias personas, en Espanya particularment.

Avans de remetre productes ó fer encàrrechs, prénguinse informacions. Supliquém á la premsa noti aquest avís.,

Lo senyor don Eusebi Güell ha regalat quatre magníficas columnas d'alabastre oriental, procedents de las pedreres que dit rich propietari posseïeix en las costas de Garraf, ab destí al altar major de la iglesia de Santa María de Ripoll. Las columnas, que son d'una sola peça y d'uns 2.50 metres d'alçada, han sigut talladas per lo senyor Ventura.

Fa pocs días se reuniren á Guipuzcoa en fraternal banquet para commemorar la solemne funció que anualment celebra 'l Consistori dels *Jochs Florals* de dita ciutat, los aplaudits actors éuskars, baix la presidencia del creador del Teatre Vascongat, don Marcell Soroa.

En dit banquet hi pronunciaren entusiastas brindis dedicats al renaixement de la nacionalitat éu-kara, 'ls senyors Olazabal, Uranga, Iribarren Luzuriaga, Olarán y Soroa.

Y al final, improvisá una patriòtica composició vascongada 'l popular poeta, don Joseph Antola.

Festas aixís demostran quina es la noble aspiració dels bons fills d'Euskaria: lo Regionalisme.

La Diputació provincial en compliment de lo acordat en sa penúltima sessió, ofereix als centres econòmichs de la provincia son decidit concurs en tot quant pugui interessar als elements del treball ab motiu de la informació prèvia pera la próxima reforma aranzelaria.

Lo *Centre Catalanista Provensalench* de Sant Martí de Provensals, ha elegit sa Junta Directiva de la manera següent: D. Andreu Framis, President; Joaquim Rivera, Vis-president; Joseph Costa, Tresorer; Secretari general, Joaquim Cuatrecasas; Vis-secretari, Enrich Engel; Jaume Ros, Conservador del Museo, y Ramón Coral, Bibliotecari.

Lo dimars passat tingué lloch en lo Teatre Catalá de Barcelona una representació extraordinaria del drama *Lo Monjo negre*, en obsequi á son autor lo popular dramaturg, don Frederich Soler (Pitarra).

Rebé aquest ab tal motiu una entusiasta ovació y un sens fi de regalos de sos amichs y admiradors, entre 'ls quals s'hi feu notar lo del nostre distingit company don Manel Ribot y Serra, consistent en sos riquíssims gerros de *Fayence*.

La producció *Lo Monjo negre* s'ha posat ja á la venda, esmeradament impresa.

Dinhen los diaris de Sant Sebastián que en aqueixa ciutat lo día de sa Festa Major (20 Janer), en lloch de correr los tradicionals bous com altres anys, s'han repartit bonos de pá y carn als pobres fins al valor de mil pessetas.

Aquesta substitució honra al Ajuntament que la acordá y á San Sebastián que l'acullí ab manifesta alegría.

D'un article publicat en *La Ilustració Catalana* pel distingit historiador, don Antoni Ribó y Lluç:

La poesia catalana cada dia es mes coneguda fora de casa. En un llibre de *Traduccions poètiques* publicat enguany á Bogotá, per lo Excm. Sr. D. Miquel Antonio Caro, President del Concell d' Estat de la República de Colombia, un dels escriptors americans mes eminents, hem llegit una hermosa traducció de la poesia de Mossen Cinto Verdaguier, *Vora la mar*. En *Lo Gayter del Llobregat*, volum segon figuran també una versió del mateix autor, del sonet *Oh! sortiu per nos ulls*, etc., y ensemps duas composicions del degà dels poetes colombians D. Joseph Joaquín Ortiz, lo Quintana catòlich, qui' conegué á Bolivar en sa infantesa, y del dit senyor Caro, dedicada la primera á Catalunya, y la segona al autor del *Gayter*, que proban l' amor á les nostres lletres dels dos inspirats poetes colombians.

No es d' avuy lo coneixement de nostra literatura á Colombia. Ja fa anys al emprendre lo Sr. D. Rufino Cuervo, anomenat ab justicia lo Litre de la raça espanyola, son monumental diccionari de la llengua castellana, se dedicá ab amor á les literatures provençal y catalana, y Ausias March solia esser son autor favorit, del qual mostrava llavors grans fragments á son il·lustre amic lo Sr. Caro, á qui d'aquesta manera iniciá en los tressors de la parla catalana. Lo gegant de la poesia contemporánea, de la Renaixensa, Mossen Cinto Verdaguier, es també molt conegut per aquelles terras. Recordém haver vist reproduhit en lo *Correo de las Aldeas*, de Bogotá, la traducció en prosa castellana del *Canigó*, feta per En Nogués y Taulet, la del *Somni d' Isabel*, deguda á D. Melcior de Palau, y una noticia biogràfica del poeta y altra bibliogràfica de sas obras y de les traduccions que d' ellas s' han fet á llenguas extrangeras.

Aquestos dias hem rebut varias esquelles, convidantnos als funerals de personas qual recort hem apuntat en nostras pàginas. Agrahim l' atenció.

Hem notat que la major part de ditas esquelas van redactadas en catalá, costúm que desitjariam se generalisés, donchs res hi há tan ridícul com disfrassar ab una llengua extranya aqueixos sentiments que, per sa mateixa intimitat, no admeten traducció que no sigui barrochera é irrespetuosa pera 'ls anyorats sers á qui 's dedican.

Lo diumenge passat celebrá sa Vetillada Inaugural del present any l' *Associació Catalanista* de Reus.

Comensá l' acta ab lo discurs del Vis-president don Antoni Pascual y Gugat, sobre 'l tema *Necessitat del conveü de las llenguas regionals y especialment la catalana*, que desenrotllá ab gran correcció en la forma y abundancia de doctrina en lo fondo, essent acullit ab nutridíssims aplausos.

Lo Secretari, don Victor Fargas, llegí una ben escrita Memoria ressenyant los actes realisats durant l' any passat per dita Associació, actes entre 'ls que se ni troban d' importantíssims pera la defensa de nostra causa, com pera 'l cultiu y propaganda del idioma patri.

Se llegiren diferentas composicions en vers, moltas d' ellas inéditas, que foren sumament aplaudidas, per los senyors don J. Martí, J. Fàbregas, F. Planás, J. Salvat, M. Vi-diella, E. Mata, y 'l secretari entrant senyor Oller.

La secció musical correugé á càrrech del soci don Miquel Planás, secundat per don Sebastiá Fontjivell, don Adolf Codina y don Roch Guinart.

Tots foren aplaudidíssims.

L'acte estigué lluhit á més no poguer, revestint excepcional importancia, á jutjar pels diaris de Reus.

Nostra felicitació als catalanistas reussenchs.

Nostre estimat amich don Miquel Brujas, ha sigut absolt per lo Tribunal Suprém, de la sentència recaiguda en lo fallo de la Audiencia de Alcalá de Henares, en la causa que se li formá ja fa temps, per lo delict de suposta estafa.

No cal dir quan nos alegrém del fallo absolutori que ha obtingut nostre amich. Al menos, ja que no ha pogut cobrar tot lo crédit del comerciant quebrat que promové la causa, que 's veigi tractat com se mereix per sa reconeguda honradesa.

Rebi nostre amich, per lo tant, nostra mes coral enhorabona.

Avuy á dos quarts de 9 del vespre se donará en lo Saló d'Espectáculos del *Ateneo Sabadellés* una conferencia de carácter científich, en la qual lo professor Mr. Arivor N. Sachtham s'ocupará teórica y prácticament del *hipnotisme*.

Lo vinent dissapte comensarán los balls de disfressas en la platea de nostre Teatro Principal. Per las noticias qu' en tenim podém assegurar animats que serán ja que l'empresa, está disposta á no reparar en gastos ni sacrificis de cap mena al objecte de presentarlos ab tota la brillantor y esplendides possible.

Pera 'l primer ball está contractada una acreditada banda de la Capital y pera 'l segon y últim la reputada orquesta *Trullassos* de la vehina Tarrasa.

Assegurém un éxit á l'empresa.

Lo *Foment de la Agricultura* de Badalona ha acordat celebrar un concurs vitícola, en vista del éxit alcanat en lo de pulverisadors y materials pera combátrer lo mildiu que tingué lloch á la primavera última.

Dit acte 's verificará desde 'l día 3 al 6 inclúsiu de mars próxim, en llochs á propósit pera exhibir los objectes que 's presentin y realisar las obras prácticas que ab ells tingan de ferse.

Próximament se publicará lo cartell convocatori aclarant los punts als quals deurán subjectarse los que hi vulgan pendre part.

ANUNCI OFICIAL

BANCH DE SABADELL

Havent cessat las causas que motivaren la rebaixa del tipo d'interés abonable anyalment á los senyors correntistas é imponents, la Junta de Govern d'aquesta Societat en sessió del 23 del passat Janer, acordá que s'aboni á los primers sobre 'l saldo de números á son favor, 'l 4 per 0/0 á contar del 1.er d'Abril propvinent, y á los segons 'l 3 per 0/0 respecte de las imposicions que's verifiquin en lo sucessia, per lo plasso mínim de sis mesos, sia qualsevulla la quantitat imposta, no inferior á 500 pessetas.

Lo que s'anuncia pera coneixement dels interessats y del públich.

Sabadell 29 de Janer de 1890.—L'Administrador, *P. Llonch y Font*.